

Relationerna mellan övervakaren och den övervakade

Av psykolog Sigurd Dvoretzky, Göteborg

Det krävs flera samverkande omständigheter för ett framgångsrikt övervakningsarbete. En viktig förutsättning är, att övervakaren och den övervakade kan samarbeta med varandra. Här skall beröras tre faktorer, som påverkar detta samarbete:

- a) inställningen till övervakningen
- b) tidigare erfarenheter av likartade situationer
- c) kunskaper om reaktioner i konfliktsituationer

Inställningen till övervakningen

Vi uppfattar omvärlden med våra sinnen, men det är inte sinnesintrycken i direkt form som vi talar om, när vi återger våra upplevelser. Vi säger inte, att vårt öga har träffats av vissa ljusvågor utan vi säger, att vi sett en bil. Vi återger alltså vår tolkning av sinnesintrycken. Denna är beroende av en mängd faktorer, av vilka vår inställning är en av de viktigaste.

Detta kan man exemplifiera genom en mängd vardagliga iakttagelser. När vi promenerar utefter en gata med skyltfönster, ser vi i dem, som har varor, som intresserar oss. En dag, då vi är på dåligt humör, uppfattar vi inte människorna omkring oss på samma sätt som då vi är på gott humör. Två människor, som ser samma film, kan uppfatta den helt olika.

Det finns även en mängd undersökningar och experiment, som visar, att vår inställning påverkar uppfattningen, perceptionen av omvärlden.

Tolkning av hörselintryck

Vid en undersökning fick 60 studerande vid en högskola höra en inspelning, där en man i samband med att han sökte anställning vid en bank, berättade om sitt liv. Det allmänna intrycket av mannen växlade, vilket framgår av följande. En skriver:

"Öppen, ärlig, lätt att ta kontakter" och en annan: "Verkar vara en isolerad eller inbunden typ." Mannen berättade bl.a. om hur svårt han haft det som barn. Det tolkades av en del åhörare som tecken på att mannen ville spela martyr ("Tycks vilja göra sig till martyr; alla har behandlat honom så illa."), medan andra uppfattat det som uttryck för hans ärlighet. ("Hans framställning verkade trovärdig, emedan han beskrev allt i detalj och berättade även mindre angenäma saker. Han verkade inte vilja förgylla något.")

Tolkning av synintryck

Experiment visar, att även synintryck kan tolkas olika, trots att åskådarna sett samma sak. När barn fick bedöma storleken av olika mynt, tenderade de att överbetona denna, och denna benägenhet var mer framträdande hos fattiga än hos välsituerade. Pengar hade större känslomässigt värde för de förra. (Bruner-Goodman, 1947) Ett antal personer fick bedöma storleken av en linje jämförd med en förebild, dels när de var ensamma och dels i grupp. I förra fallet gjorde de fler korrekta bedömningar. I senare fallet kunde man få dem att göra felaktiga bedömningar genom att låta andra, i förväg vidtalade gruppmedlemmar avge felaktiga omdömen. De vågade då inte avvika från gruppens normer, trots att de visste, att majoriteten svarat fel. (Asch, 1956)

Förväntningarnas betydelse

Vi grundar ofta vår uppfattning om människor på några få egenskaper eller beteenden hos dessa. Slutsatserna kan därför bli behäftade med många fel. I vardagslag är vi t. ex. benägna att anta, att en människa, som är högljudd dessutom har vissa

andra egenskaper utan att detta antagande behöver vara riktigt. Effekten av vissa egenskaper eller yttre attribut kan man pröva genom experiment. Man lät t. ex. ett antal personer intervjuas inför två grupper. Vid ena tillfället hade de intervjuade glasögon; vid det andra uppträdde de utan glasögon. I förra fallet bedömdes de oftare som intelligenta, flitiga och utan humor. Detta beror på att man är van att tro, att de, som har glasögon, har vissa personliga egenskaper. (Thornton, 1944)

Undersökningar har visat, att människor ofta grundar sin inställning till andra nationaliteter, yrkesutövare etc. på sådana förväntningar. Vid en amerikansk undersökning om villigheten att ha människor av olika nationalitet till vän eller medlem i samma gäng deltog 1.725 vita amerikaner. De gav t. ex. engelsmän 96,7 % av rösterna mot 62,1 % för svenskar, 25,7 % för italienare och 10,0 % för turkar. Många deltagare har inte haft personlig erfarenhet av dessa nationaliteter utan antar, att de har vissa positiva eller negativa egenskaper. (Bogardus, 1947) Svenska institutet för opinionsundersökningar tillfrågade 1960 en representativ grupp svenskar vilket vederbörande helst skulle vilja föredra, att vara tjänsteman eller arbetare. En majoritet valde det förra alternativet. På fråga vilket de helst ville att deras son skulle bli, svarade fyra gånger så många, att de ville, att han skulle bli tjänsteman som att han skulle bli arbetare (Husén, 1954) Vid en undersökning fick mentalskötare och -sköterskor ange hur ofta folk i allmänhet fällt olika yttranden om mentalvården och patienter och personal inom denna. Över 90 % menade, att de mycket ofta eller rätt ofta hört folk säga t. ex. att arbetet måste vara deprimerande, undra över att personalen vill arbeta där eller fråga, om man inte blir påverkade av patienterna. (Dvoretzky, 1966)

Klienter och myndigheter

Många människor blir föremål för samhällets åtgärder av olika slag — understöd, omhändertagande, bestraffningar etc. Ur samhällets synpunkt är dessa åtgärder ofta befogade men därmed är inte sagt, att de, som blir föremål för åtgärderna, upplever dem så. Vid en undersökning studerade man

via intervjuer, hur 70 patienter vid en alkoholistanstalt i Sverige upplever sina alkoholproblem och den nykterhetsvårdande behandling, som de blivit föremål för. De flesta bejakar att de ofta eller tillfälligt missbrukat alkohol men endast 12 % anser sig vara alkoholist; c:a 80 % trodde, att folk i allmänhet betraktar alkoholmissbruk som en dålig vana; många patienters första kontakt med nykterhetsnämnden gick via polisen och ofta skedde det vid en tidpunkt, då de själva inte ansåg sig vara i behov av någon hjälp och de flesta ansåg kontakten med nykterhetsnämnden vara negativ. (Wåhlander, 1966)

Det finns även undersökningar med syfte att i vidare mening studera värderingar och attityder hos dem, som avviker från gängse samhällsnormer. Vid en sådan undersökning jämförde man 300 manliga ungdomsbrottslingar bosatta i Göteborg vid brotts-tillfället med en kontrollgrupp av 200 icke brottsliga. Majoriteten (92 %) var 16—19 år. Man fann markanta skillnader mellan grupperna både i fråga om allmän rättsuppfattning, intresse för olika samhällsverksamheter såsom t. ex. föreningar och inställning till den egna personligheten. Brottslingarna kände t. ex. oftare vantrivsel, osäkerhet, hade kontaktsvårigheter och en negativ attityd till sina närmaste. (Hermansson - Björkenhed - Björkberg, 1959)

De värderingar och attityder, som allmänheten har till olika yrken och till samhällets åtgärder kan förväntas påverka dem, som ägnar sig eller tänker ägna sig åt dessa yrken eller åt uppgifter, där de får vidta åtgärder mot andra människor. I en offentlig utredning betitlad Polisens brottsbekämpande verksamhet framhålls (sid. 226), att "De mer eller mindre allvarliga konflikter, som uppstå mellan polis och allmänhet, ha ofta sin grund i en ovilja mot polisen över huvud taget, som beror på bristande kunskap om den polisiära verksamhetens mål och medel. I arbetet för att åstadkomma bättre relationer till allmänheten är det därför angeläget att man sprider kännedom om denna verksamhet. Allmänheten måste bringas till insikt om att polisens arbete ytterst avser att bereda människorna skydd i olika hänseenden och att polisen fullgör denna uppgift inte endast genom att inskrida mot lagöverträ-

delser utan också genom att lämna människorna hjälp i olika sammanhang. Av betydelse är också den enskilde polismannens allmänna uppträdande och särskilt hur han betar sig, då han av en eller annan anledning kommer i kontakt med allmänheten." (SOU 1961: 15)

Även myndigheternas inställning till den grupp människor, som man arbetar med, kan påverka ens inställning till arbetet. I en offentlig utredning betitlad Samhällsfarlig asocialitet belyses svårigheterna att inom olika vårdformer ta hand om det s. k. lösdrivarklientelet. De, som ändå måste ta hand om dem eller vidta åtgärder mot dem, har således en annan situation än dem, som arbetar med ett klientel, som samhället har bättre resurser att ta hand om. "Inom mentalsjukvården är främst psykopatvården av betydelse för restklientelet, men det har visat sig, att man inte i nämnvärd omfattning kan påräkna sådan vård för detta klientel, i vart fall inte inom överskådlig tid. Inom nykterhetsvården synes de legala möjligheterna till omhändertagande av asociala människor som missbrukar sprit vara ganska stora, men företrädare för denna vårdform har inte utan fog hävdat, att människor, vilkas alkoholmissbruk inte utgör ett centralt personligt problem utan snarare en perifer yttring, inte lämpligen hör hemma inom detta vårdområde. Socialhjälpens rymmer — bortsett från bestämmelserna om försumliga försörjare — inte några möjligheter till tvångsåtgärder." (sid. 199) (SOU 1962: 22)

Sammanfattning

Avsikten med dessa exempel har varit att belysa några faktorer, som påverkar vår uppfattning, vår perception av omvärlden och även oss själva. Exempelen har relevans även i fråga om relationerna mellan övervakaren och den övervakade. De båda parterna bedömer varandra ur många aspekter, och bedömningarna grundar sig inte alltid på objektiva fakta utan subjektiva faktorer inverkar även, t. ex. uppfattningen om den betydelse ålder, utseende, yrkestillhörighet har. Övervakaren kan inte heller vänta sig, att den övervakade skall bedöma de åtgärder, som vidtas på samma sätt som övervakaren gör.

Tidigare erfarenheter av likartade situationer

I det föregående har inget nämnts om hur attityder uppstår och utformas. Man har här att göra med sådana frågeställningar som varför man hyser sympati för vissa och motvilja mot andra människor; varför man tror att vissa yrkesutövare eller nationaliteter uppvisar vissa egenskaper och beteenden; varför en del blir hackkycklingar i en grupp; varför en del brottslingar inte slutar att begå brott trots upprepade straff etc. Här skall nu beröras några sådana bakgrundsfaktorer men givetvis utan anspråk på att listan ger en fullständig bild av alla tänkbara faktorer.

Föräldrapåverkan

Attityder finns inte vid födelsen utan växer fram genom inläring. Denna sker bl. a. genom att man tar efter andras uppträdande och åsikter. Man kan därför förvänta ett visst samband mellan de attityder, som föräldrarna och deras barn har till olika företeelser, eftersom ju föräldrarna utgör en viktig normkälla för barnen. I den tidigare omnämnda undersökningen av Hermansson-Björkenhed-Björkberg fann man, att brottslingarnas attityd till samhället skilde sig markant från ickebrottslingars. Ett studium av attityderna till samhället hos brottslingarnas föräldrar visade, att många av dem intog en likgiltig inställning till lagbrott och att brottslingarnas äldre bröder ofta beundrade eller i varje fall gillade brottslingar. Icke-brottslingars föräldrar och äldre bröder uppvisade en motsatt attityd.

Även om inte föräldrar uttalar direkt ogillande mot samhället, kan de dock genom sitt allmänna levnadssätt utgöra ett negativt föredöme för barnen. Blomberg (1963) fann t. ex., att det förekom känd kriminalitet hos föräldrar eller syskon i mer än vart femte fall och spritmissbruk i ungefär samma storleksordning bland elever vid ungdomsvårdsskolor.

Förstärkning

Inläringen sker inte helt slumpmässigt utan vissa beteenden förstärks, andra försvinner. Avgörande är därvidlag vilken effekt ett beteende har. I allmänhet håller man fast vid och förstärker ett be-

teende, som haft positiv effekt. Redan strax före 1900-talets början gjorde den amerikanske psykologen Thorndike en serie försök med katter, som visar detta. De stängdes in i en bur och lärde sig genom en serie försök och misstag att öppna buren. När de påföljande dagar fördes in i buren, behövde de allt färre försök för att lyckas öppna buren. De utnyttjade allt bättre de metoder, som lett till framgång. Även människor har i nya situationer ofta svårt att anpassa sig men om de lyckas därmed, beror det på att de övergivit felaktiga reaktioner och förstärkt riktiga. När det gäller brottslingar, har man här en skenbar motsättning. De lär sig ju, att de i regel blir bestraffade, när de begår brott men en del fortsätter dock att begå brott. Till synes leder alltså denna handling till ett negativt resultat. De upplever dock i regel andra effekter, som för dem är positiva — åtminstone på kort sikt och som överväger det negativa i samhällets bestraffning. De kanske får en mer meriterad ställning i gruppen, sedan de stulit; de kanske blir kvitt känslan av allmän otillfredsställelse om de är med om något spännande såsom ett inbrott etc. Vid jämförelse mellan ungdomsbrottslingars och icke brottsliga ungdomar fann man, att de senare kunde arbeta på längre sikt, uppskjuta behovstillfredsställelsen längre. (Barndt-Johnson, 1955)

Generalisering

Även om två situationer aldrig helt kan likna varandra, söker man dock i regel stöd i tidigare reaktionssätt, när man ställs inför en ny och främmande situation. Man söker alltså generalisera från den ena situationen till den andra. Det är nödvändigt att kunna upptäcka sådana likheter. Rött ljus vid en gatukorsning betyder stopp, antingen man är i den ena eller andra staden i Sverige eller befinner sig i Sverige eller något annat land. Man kan beteckna attityder som relativt generaliserade och bestående reaktionssätt. De hjälper oss att tämligen snabbt veta, hur vi skall reagera i en ny situation. Denna generalisering är emellertid inte enbart av godo. Den kan drivas för långt och hindra nyanpassning, där sådan skulle vara av värde. Flera undersökningar ger exempel härpå.

Den amerikanske psykologen John B. Watson,

behaviorismens fader, fann, att han kunde betinga en pojke att bli rädd för en råtta, som han tidigare inte varit rädd för genom att samtidigt med råttan presentera starka ljud, något som pojken fruktade. Det räckte sedan med att Watson visade råttan för att pojken skulle bli rädd. Fruktan spred sig, generaliserades än mer, så att han kom att bli rädd för en kanin, en hund, en päls av sälskinn, ett stycke päls och ett knippe människohår.

Man kan betrakta uppfostringsmetoder som relativt generaliserade attityder och reaktioner. Jons-son-Kälvesten (1964) fann vid undersökning av 222 Stockholms-pojkar i skolåldrarna, att deras föräldrar i regel antingen visat en allmän benägenhet att vara stränga eller att vara milda och toleranta i fostran av barnen. Vid en annan undersökning av uppfostringsprinciper hos 279 mödrar till förskolebarn fann man, att bl. a. följande faktorer förekom tillsammans: stora krav på gott bordsskick, stora krav på att vara ren och ordningsam; sträng renlighetsträning; stora krav på sträng och omedelbar lydnad och flitig användning av kroppslig bestraffning. (Sears, 1957) Auktoritära människor kännetecknas av vissa beteenden och attityder, som går igen i de flesta situationer, t. ex. benägenhet att okritiskt underordna sig olika sorters auktoriteter; vara intoleranta mot människor, som har en annan åsikt än de själva; ha ett tvångsmässigt behov av ordning och ha mycket svårt att kompromissa. (Rubenowitz, 1963)

Ändring av attityder

Detta innebär inte, att det skulle vara omöjligt att ändra attityder. De flesta människor ändrar ju och anpassar sina attityder under årens lopp. Watson kunde avbetinga rädslan hos pojken i det ovan nämnda exemplet genom att presentera de saker, som han var rädd för, i en ofarlig situation, i närvaro av någon som hjälpte honom över rädslan. Så småningom kunde han t. o. m. vara ensam med den råtta, som han fruktat.

Många negativa attityder sammanhänger helt enkelt med okunnighet. Fördomar mot andra nationaliteter och grupper kan bero på detta. Man har gjort många undersökningar, som visat, att förståelsen för andra grupper kan öka genom att man

lär känna dem bättre. Det innebär emellertid inte, att sådan konfrontation automatiskt leder till förbättrade relationer. En attitydundersökning bland amerikanska studenter före och efter besök i Europa visade, att vissa ändrat sin inställning i positiv riktning tack vare besöket, medan andra inte ändrat sin inställning alls och andra åter blivit än mer negativa. Effekten av besöket hade ett klart samband med inställningen före besöket. De som då var öppna för intryck, påverkades genom besöket i positiv riktning; de som var mer konservativa ändrade sig inte alls eller ändrade sig i negativ riktning. (Smith, 1955) En svensk undersökning om inställningen till olika sjukdomar (cancer, epilepsi, sinnessjukdom och polio) gav vid handen, att personer, som arbetat tillsammans med epileptiker, hade mer positiv inställning till dem än sådana, som inte hade haft epileptiker som arbetskamrater. Däremot var inställningen mer positiv till epileptiker bland arbetsgivare, som inte hade sådana anställda än bland dem, som haft epileptiker anställda. (Melin-Ögren, 1956)

Den övervakades inställning till övervakaren

I detta avsnitt har några faktorer berörts, som inverkar på attityders uppkomst och utformning. Även om exemplen inte direkt har hämtats från övervakningssituationen, har de dock relevans för denna. Både övervakarens och den övervakades beteende är i viss mån beroende av tidigare upplevelser; de generaliseras från tidigare erfarenheter av likartade slag. Den övervakade kan t. ex. ha haft konflikter med sina föräldrar och är benägen att uppfatta alla auktoriteter negativt, det må sedan gälla lärare, arbetsgivare, förmän, poliser eller övervakare. Den aggressivitet, som en sådan övervakad visar mot övervakaren, behöver inte vara riktad mot honom personligen utan kan vara en generalisering av hans negativa inställning mot föräldrarna. Övervakaren kan för honom även beteckna samhället i allmänhet, och han kan visa aggressivitet mot övervakaren såsom representant för samhället. Det finns gott om exempel på undersökningar, som belyser brottslingars negativa erfarenheter av auktoriteter av olika slag. Blomberg (1961)

fann sålunda, att elever vid ungdomsvårdsskolor dubbelt så ofta som andra var födda utom äkten-skapet; att inte mer än ungefär var tredje fått tillbringa hela uppväxten tillsammans med sina egna föräldrar i ett fullständigt hem; att omkring hälften bytt fostrare minst en gång. Det vore inte förvånande, om dessa elever hyser en allmän motvilja mot vuxna, bottnande i besvikelser på de egna föräldrarna eller dem, som trätt i deras ställe på olika institutioner.

Övervakarens inställning till den övervakade

Även övervakarens beteende kan uppvisa drag av generalisering. Jonsson-Kälvesten (1946) fann, att de föräldrar, som själva blivit strängt fostrade, oftare gav sina pojkar en sträng fostran, oavsett om de gillat eller ogillat den fostran, de själva fått. I Rubenowitz' undersökning visade det sig, att auktoritära beteenden inte inskränker sig till vissa situationer utan sprider sig över ett stort antal områden. Det kan därför antas, att övervakare, som själva blivit strängt fostrade och som inte på ett adekvat sätt fått visa sin besvikelse och sin ilska mot föräldrarna, riskerar att reagera som deras föräldrar gjort, när de nu ställs inför personer, som de har att bestämma över. Om den övervakade är motspänstig, inte håller ingångna löften, trotsar etc. har sådana övervakare antagligen svårare att tolerera detta än de, som i sin egen uppfostran blivit mindre strängt bemötta och fått diskutera igenom sina problem med föräldrarna.

Sammanfattning

Övervakaren försöker givetvis på olika sätt få den övervakade att lära om, att finna mer socialt acceptabla sätt att reagera. Han påtalar t. ex. de tråkiga följderna av brottslighet. Som framgått av exempel i detta avsnitt, har inte en avskräckande påverkan alltid den effekt man tänkt sig. Det kan bl. a. bero på att den övervakade upplever en positiv effekt av sin brottslighet men på kort sikt — kamraternas gillande, dövande av olust när han får sprit etc. För att åstadkomma ett mer socialt acceptabelt beteende hos den övervakade behövs i

regel dessutom andra åtgärder än de rent negativa — t. ex. att finna en positiv anledning till bättre, som den övervakade kan anamma och att kartlägga bakgrunden till den övervakades asocialitet.

Kunskaper om reaktioner i konfliktsituationer

Övervakare får att göra med människor, som befinner sig i konfliktsituationer — med samhället i allmänhet, med vissa personer inom samhället, med sig själva etc. För att förstå den övervakades beteende och hjälpa honom att finna ett mer acceptabelt reaktionssätt krävs kunskaper om hur människor brukar reagera i konfliktsituationer. Det krävs även, att övervakare äger kunskaper om hur de själva reagerar i sådana situationer. Här skall nämnas två typer av reaktioner.

Konfliktexperiment

I konfliktsituationer ändras vår uppfattning av omvärlden antingen så att vi får påtagligt lättare eller svårare att uppfatta olika stimuli. Ett experiment visar detta. Neutrala och sexuella ord exponerades med olika hastigheter på en vägg. Vissa deltagare behövde kortare, andra behövde längre tid för att känna igen de sexuella orden än de neutrala (Lazarus-Eriksen-Fonda, 1951). Ett sådant beteende finner man även exempel på i vardagliga konfliktsituationer. Vissa människor är mycket snara att misstänka, att andra talar illa om dem men reagerar inte så starkt, när man talar med dem om helt oskyldiga och neutrala ting. Andra människor slår dövörat till, när man talar om sådant, som visserligen är angeläget men dock obehagligt för dem, t.ex. att de har stulit eller missbrukat alkohol. En övervakare måste alltså vara beredd på att den övervakade kan vara hyperkänslig för kritik, även om övervakaren inte avsett att kritisera eller att den övervakade helt enkelt inte hör på, när övervakaren talar om saker, som den övervakade tycker är obehagliga.

Försvarsmekanismer

En annan typ av reaktioner, som egentligen är en specifikation av det, som berörts här ovan, är det,

som man kallar försvarsmekanismer. Dessa är till för att dölja verkliga känslor och åsikter. Övervakaren bör känna till, hur dessa försvarsmekanismer yttrar sig för att rätt kunna bedöma och hantera dem. De förekommer inte endast hos den övervakade utan även hos övervakaren, varför den senare behöver rätt tolka även sina egna försvarsmekanismer. Svårigheten vid tolkningen av dem är, att man ofta är omedveten om deras existens. Känner man till dem, är därmed inte alla problem ur världen. Det är nämligen vanligt, att man inte förstår i vilken utsträckning de påverkar ens beteende. En övervakare, som t. ex. envist hyser den uppfattningen, att brottslighet eller alkoholism enbart är en följd av dålig karaktär, kan lätt försöka driva den linjen, att den övervakade skall ta sig själv i kragen och därmed övervinna sitt asociala beteende. Övervakaren kan vara ovillig att tänka sig, att även andra orsaker ligger bakom det asociala beteendet. Denna ovillighet kan i sin tur böttna i svårigheter, som övervakaren haft under sitt eget liv men som han till synes övervunnit genom självdisciplin, behärskning, hårt arbete etc. Här skall ges några exempel på försvarsmekanismer och deras orsaker och behandling.

Överkompensation är ett sätt att dölja känslan av underlägsenhet. Man slår över i det rakt motsatta beteendet. I stället för att visa, hur rädd och osäker man känner sig, är man mån om att verka tuff, överlägsen, aktiv, aggressiv etc. Det förekommer, att övervakade är rädda för olika myndigheter och för att styrka sig inför besöket hos dessa tar sprit eller tabletter. Det är naturligtvis lätt att inta en moraliserande, negativ hållning inför övervakade, som betar sig på detta sätt, eftersom aggressivitet ju gärna föder samma känslor hos andra. Det finns emellertid även en mer normal och socialt acceptabel form av aggressivitet; den vanliga självhävdelser. I den mån man kan hjälpa överkompenserande människor att hävda sig på något område, finns det möjligheter att få dem socialt bättre anpassade. Svårigheten med dem, som redan sparat ur, är att många av dem vant sig vid ett asocialt sätt att kompensera sin underlägsenhetskänsla och har svårt att ställa om sig till ett mer socialt sätt att hävda sig.

Vid *rationalisering* ger man ett till synes logiskt skäl för sitt handlande. Exempel på detta gavs här ovan vid beskrivning av övervakaren, som i alltför stor utsträckning krävde, att den övervakade skulle rycka upp sig, ta sig själv i kragen och överge sitt asociala beteende utan att övervakaren tog tillräcklig hänsyn till den övervakades oförmåga därtill.

Rationalisering är ofta kombinerad med *projektion*, d v. s. att ge andra människor skulden för ens handlande. Många asociala skyller sina brott på omständigheterna, på kamraterna etc. utan att uppfatta något av sin egen delaktighet i förloppet.

Ur övervakarens synpunkt är det mindre viktigt att söka avgöra vems "fel" det varit att den övervakade begått brott eller över huvud taget blivit asocial. Det går praktiskt aldrig att avgöra, därför att så många orsaker brukar vara samverkande. Inte heller brukar det löna sig, i varje fall inte i början av övervakningstiden, att söka få den övervakade att inse sin egen delaktighet i händelseförloppet. Projektionen och rationaliseringen är ett uttryck för hans oförmåga att just då uppfatta det rätta orsakssammanhanget. Argumentering i ordalag som: "Förstår du inte att det var ditt fel?" eller "Varför skyller du bara på kompisarna?" leder snarare endast till att den övervakade blir arg eller besviken och kanske vägrar att söka upp övervakaren. Först så småningom kan han ev. vara mogen att ta upp sådana resonemang.

Sammanfattning och kommentar

Artikeln behandlar tre faktorer, som påverkar relationen mellan övervakaren och den övervakade, nämligen inställningen till övervakningen, tidigare erfarenheter av likartade situationer samt kunskaper om reaktioner i konfliktsituationer. Övervakningen betraktas som ett exempel på relationer mellan människor och uppvisar alltså likheter med andra situationer, där människor är i kontakt med varandra. Framställningen har därför belysts med undersökningar, som berör perception av människor, grupper, egenskaper etc. och dessa har satts in i det samband de kan ha med övervakningssituationen. Denna uppvisar likheter med andra situationer, som övervakaren och den övervakade har

mött tidigare. Deras erfarenhet av t. ex. auktoriteter av olika slag såsom föräldrar, lärare spelar in. Därför har en del undersökningar medtagits, som belyser uppkomsten och utformningen av attityder. Slutligen berörs en del reaktioner, som brukar förekomma i konfliktsituationer. Övervakarens möjligheter att klara sin uppgift ökas, om han känner till något om t. ex. försvarsmekanismer. Dessa är till för att dölja känslor, åsikter o d. Övervakarens kunskaper om dessa mekanismer bör göra honom mindre benägen att endast bedöma den övervakade efter hans yttre beteende.

Detta innebär givetvis inte, att relationerna mellan övervakaren och den övervakade skulle vara den enda faktorn av betydelse för övervakningsuppdragets positiva effekt. Det finns t. ex. praktiska svårigheter, som kan stjälpa övervakningsresultatet såsom problem med arbetsanskaffning, allmänhetens negativa inställning till den övervakade etc. Barnavårdslagen ålägger övervakaren en svår- bemästrad uppgift. Där står t. ex. "Övervakaren bör fullgöra sitt uppdrag med allvar och nit men också med takt och finkänslighet. Han bör lämna den övervakade, hans fostrare och övriga närstående råd, hjälp och vägledning samt sträva efter att få till stånd ett förtroendefullt förhållande till dem." (1960) Inte alltid upplever övervakaren att han har myndigheternas förståelse och stöd för detta uppdrag, något som ju inte underlättar hans uppgift.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Anvisningar för övervakare fastställda av Kungl. Kriminalvårdsstyrelsen den 17 december 1964.
Asch, S. E. (1956): Studies of independence and submission to group pressure: 1 A minority of one against a unanimous majority. *Psychol. Monogr.* 70: No. 416.
Barnavårdslagen (den 28 oktober 1960, nr 593): Kungl. Maj:ts kungörelse om övervakning enligt barnavårdslagen.
Barndt, R. J. and Johnson, D. M. (1955): Time orientation in delinquents. *J. abnorm. soc. Psychol.*, 51: 343—45.
Blomberg, D.: Den svenska ungdomsbrottsligheten, Stockholm, andra bearbetade upplagan, 1963.

- Bogardus, E. S. (1947): The measurement of social distance. In Newcomb and Hartley, eds., Readings in social psychology, New York.
- Bruner, J. S. and Goodman, C. C. (1947): Value and need as organizing factors in perception. J. abnorm. soc. Psychol., 42: 33—44.
- Dvoretzky, S. (1966): Allmänhetens inställning till mentalvården. Socialmedicinsk tidskrift, 3.120.
- Forsström, K-E (1965): Brottslighet i siffror, Stockholm.
- Hermansson, B.—Björkenhed, S—Björkberg, R (1959): Ungdom och brott. Tre sociologiska undersökningar, Lund.
- Husén, T. (1954): Psykologi, Stockholm, fjärde omarbetade upplagan.
- Höjer, K. J. (1965): Svensk nykterhetspolitik och nykterhetsvård, Stockholm, andra upplagan.
- Jonsson, G.—Kälvesten, A-L. (1964): 222 Stockholmspojkar, Stockholm, andra upplagan.
- Lazarus, R. S. —Eriksen, C. W. and Fonda, C. P. (1951): Personality dynamics and auditory perceptual recognition. J. Pers., 19: 471—82.
- Melin, K-A.—Ögren, L. (1956): Några synpunkter på allmänhetens inställning till vissa sjukdomar. Socialmedicinsk tidskrift, nr 2, 65—70.
- Romander, H. — Bergström, G. (1966): Övervakningsnämnderna. Organisation och arbetsuppgifter, Stockholm.
- Romander, H. — Grönlund, B. (1961): Barnavårdslagen, andra upplagan.
- Rubenowitz, S. (1963): Emotional flexibility-rigidity as a comprehensive dimension of mind. Stockholm.
- Sears, R. R.—Maccoby, E. E.—Levin, H. (1957): Patterns of child rearing. New York.
- Smith, H. P. (1955): Do intercultural experiences affect attitudes? J. abnorm. soc. Psychol., 51: 469—77.
- SOU 1961: 15 (Polisens brottsbekämpande verksamhet.)
- SOU 1962: 22 (Samhällsfarlig asocialitet.)
- Strahl, I. (1963): Den svenska kriminalpolitiken, Stockholm.
- Thornton, G. R. (1944): The effect of wearing glasses upon judgments of personality traits of persons seen briefly. J. appl. Psychol., 28: 203—7.
- Wåhlander, B. (1966): Hur patienten upplever sina alkoholproblem och vad han anser om den nykterhetsvård som han erhållit. En intervjuundersökning utförd vid Statens Vårdanstalt å Gudhem. 3-betygsuppsats i pedagogik, Göteborgs Universitet.

ETIOPIEN

Läkare allm. praktik med erfarenhet av kirurgi för tjänst i Etiopien. Goda kunskaper i engelska erfordras. Någon praktik.

Vidare upplysningar hos LUTHER-HJÄLPEN, Fru Krogh, tel. 08/77 50 230.

"Vi och vår hälsa"

HULTAFORS

fysikalisk-dietisk kuranstalt enskilt sjuk- och konvalescenthem

Postadress: HULTAFORS

300 meter över havet.

Lämplig rekreationsort.

Alla moderna badformer, elektricitetsbehandling, massage.

Vegetarisk och blandad kost.

Individuell diet.

Överläkare: Dr. N. Blomstedt

Konsulterande läk.: Dr. I. Unhäll

Mod. priser. Inga drickspengar

Begär utförligt prospekt.

Telefon Borås 033/950 50.